

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОДЕРНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність дослідження. У 2021 році проблема формування національної свідомості займає одну з найважливіших позицій в духовній сфері суспільства. Вона об'єднує націю, а також дає їй культуру та історію розвитку суспільства, яка допоможе в майбутньому скористатися безцінним досвідом минулого.

Упродовж століть Україна підкорялася великим державам та імперіям, проте наше суспільство завжди хотіло відокремитися від інших і мати власну свідомість нації.

Дослідженням національної свідомості займалися такі науковці як: Явич Л. С., Стучка П. І., Калиновський Ю. Ю., Сулов В. А., Ільїн І. А., Байніязов Р. С., Гречин А. С., Попович М., Волковицька Н., Клімова Г. П., Голосніченко І. П., Макарова О., Дмитрієнко Ю. М. та інші.

Мета дослідження: соціально-філософський аналіз поняття «національна свідомість», розвиток національної свідомості від дисидентів до більшості частини нації.

Завдання дослідження: проаналізувати виступи проти влади, яка несправедливо обмежує права громадян.

Об'єкт дослідження: формування та розвиток національної свідомості українського суспільства на різних сферах впливу.

Предмет дослідження: особливості та специфіка формування національної свідомості в контексті трансформаційних процесів в Україні.

Національна свідомість відіграє одну з ключових ролей в трансформації суспільства. Про це свідчать безліч наукових досліджень. Проте в Україні й досі остаточно не сформулювали визначення терміну «національна свідомість». Пояснити це можна тим, що національна свідомість є складним систематичним утворенням, яке формується не одним століттям розвитку суспільства [3, с. 59-60].

Перш за все національна свідомість – це форма етнічного, політичного, соціального самовираження окремого індивіда (людини, особистості), який відносить себе до певної національно-соціальної спільноти зі спільними їй характерними суспільними, політичними, культурними поглядами [7, с. 1].

Найважливішим аспектом особистості у контексті національної свідомості є чітка позиція самої людини, яка вважає себе національно ідентифікованою та розуміє і знає своє національне призначення у житті того соціуму, до якого вона себе позиціонує [5, с. 58-62].

У другій половині ХХ століття на території тодішньої УРСР права національної свідомості порушувалися, а саме: заборона соціального самовираження, обмеженням прав і свобод, а також посиленням русифікації населення. Усі ці умови спричинили виникнення дисидентського руху [1, с. 395].

У вересні 1965 р. під час презентації у кінотеатрі «Україна» фільму «Тіні забутих предків» з різкою критикою арештів інтелігенції виступили Іван Дзюба, Василь Стус та В'ячеслав Чорновіл. Під їхнім листом підписалося 140 присутніх. Реакція з боку влади була блискавичною. Їх всіх було звільнено з місць роботи. Листи звернення до керівників УРСР та СРСР стали однією з найпоширеніших форм протесту у ті роки. Дисиденти зайняли помітне місце у світогляді населення. Завдяки їхній самовідданій боротьбі у громадській свідомості поступово стверджувалася думка, що український народ є не просто придатком до «великого брата», що можливе створення незалежної держави [1, с. 395].

Ще одним, сумнозвісним, проявом національної свідомості була Помаранчева революція, яка виникла через фальсифікацію виборів 2004 року. Основне протистояння відбувалося між двома кандидатами в президенти Віктором Ющенком та Віктором Януковичем [3, с. 174-176].

ЦВК оприлюднив дані про перемогу В. Януковича, що різко відрізнялися від даних екзитполів, які засвідчували перемогу В. Ющенка. Обурені таким станом речей виборці відгукнулися на заклик опозиційного кандидата захистити свій вибір і уже ввечері 21 листопада зібралися на мітинг на центральній площі Києва – Майдані Незалежності. Наступного дня мітинг переріс у масову мирну акцію протесту, яка тривала до 8 грудня 2004 р. та отримала назву «Помаранчева революція» [3, с. 174-176].

Самі ідеї кандидатів вкрай відрізнялися одна від одної, що поділило українське суспільство на два табори: західні й північні українці підтримували Ющенка, а південні й східні – були за Януковича [4, с. 412].

Віктор Ющенко хотів інтеграції з Європою, ставив акцент на розвиток культури та історії українського походження. Його ідеями були відбудова Батурина та визнання заслуг усіх героїв України, які прагнули вільної держави (особливо це стосується воїнів ОУН та УПА) й прирівнювати їх до ветеранів радянської армії [4, с. 412].

Світогляд Віктора Ющенка яскраво відображає національну свідомість українського суспільства.

Віктор Янукович прагнув руського миру і вів проросійську політику щодо України. Його ідеєю був поділ країни на федерації, а також підтримка російськомовного населення.

Під час мітингу прихильники Януковича взяли курс на сепаратизм, на розкол країни. «З'їзд депутатів усіх рівнів» у Северодонецьку закликав до проголошення Південно-Східної Автономної Республіки. Провідну роль у цьому процесі відігравали лідери Харківської, Луганської та Донецької областей. На даний момент останні дві області вважаються окупованими територіями (так звані «ЛНР» та «ДНР») [4, с. 415].

Хоч перемога на виборах 2004 року здобув Ющенко, проте наступним президентом став Янукович, який почав русифікацію населення. Через відмову асоціації з ЄС розпочалися студентські мітинги, які згодом переросли в Революцію гідності, що спричинило усунення діючого президента від влади [6, с. 326-327].

Отже, дослідивши тему національної свідомості в Україні, ми можемо зробити наступні висновки:

Національна свідомість – поняття, сутність якого полягає в ідентифікації свідомості з певним народом чи нацією. Провідну роль у формуванні національної свідомості відіграє держава, політичні інституції, сім'я, громадські організації, освітні заклади, громадянське суспільство. Водночас держава закладає фундаментальні знання про мову, історію, культуру й традиції.

Дисидентський рух, Революція на граніті, Помаранчева революція та Революція гідності – це основні етапи впродовж яких українська національна свідомість трансформувалася і відокремилася в окрему галузь культури від ідеології інтелігенції до загальної думки більшості суспільства.

Список використаних джерел

1. Бажан О. Г. Дисидентські (опозиційні) рухи 1960–1980-х років в Україні. Енциклопедія історії України : у 10 т. Редакційна колегія : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2004. Т. 2. С. 395-518 с.
2. Дергачов С. В. Особливості трансформації правової свідомості на сучасному етапі розвитку України. *Вісник НТУУ «КПІ. Філософія. Педагогіка*. Випуск 1. 2015. С. 37-43. URL:http://novyn.kpi.ua/2015-1/06_Dergachov.pdf
3. Історія України [рівень стандарту] : підручник для 11 кл. закл. загальн. серед. освіти. Н. М. Сорочинська, О. О. Гісем. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2019. 240 с. : іл. ISBN 978-966-10-5840-7 С. 174-176. URL:<https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/11-klas-istorija-ukrajini-sorochynska-2019.pdf>
4. Кульчицький С. В. Помаранчева революція 2004. Енциклопедія історії України: Т. Паприк. Редакційна колегія.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ. Видавництво «Наукова думка», 2011. С. 412 – 415.
5. Матвієнкіс С. М. Національна свідомість як чинник формування політичної нації. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 142(3). С. 58-62.
6. Поліщук Ю. Трансформаційні процеси в сучасній Україні: Зарубіжна історіографія. ШПЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Випуск 5-6(85-86). С. 326-340. URL:https://iapiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/polischuk_transformatsiini.pdf
7. Українська національна свідомість – основа буття нації. Жовква он-лайн. URL:<https://vzhovkvi.com/kultura/ukrajinska-natsionalna-svidomist-osnova-buttya-natsiji.html>

8. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: моногр.: авт. колектив: О. М. Рудакевич (керівник) та ін. Тернопіль, 2015. 256 с.